Kas bus mūsų metraštininkai? Kareiviai neberašo laiškų namo, žmonės neberašo dienoraščių, kuriuos ateities kartos galėtų atsiversti. Bet kaip mes įamžinsim tai, ką išgyvenom: kaip išbūti pandemiją, kaip išlikti karų pašonėje, technologijų virsme? Ar mes dar pastebim, kaip keičiamės ir keičiasi mūsų žmogiškumas? Ar esam patikimi pasakotojai ateities kartoms?

Metai prabėga greitai, o minutes ir valandas sunku išlaukti.

Bandau užčiuopt save laiko upėje, bet laikrodžio smėlis byra tarp pirštų.

Šiandien metraštis rašomas *WhatsApp* žinutėse, tiktoko *video* ir *instos storiuose*. Gyvenimas apsiriboja dvidešimties ar keturiasdešimties sekundžių trukmės vaizdo įrašais, pasaulis telpa telefono ekrane, gyvenimas telpa delne. Didžioji transformacija – iš istorinių būtybių, suvokiančių save laike, virstam momentinėmis pabaisomis.

Bet istorija nelaukia, kol įkelsim vaizdo įrašus į *instą*. Smėlis nepaliaujamai byra toliau.

Kovas 2020

PANDEMIJA I

Itališkas restoranas gyvenamojo rajono užantyje tuščias. Be mudviejų, vakarieniauja dar trys žmonės, du vyrai ir moteris, jie susispietę kitame tratorijos kampe. Kol visi penki klientai varto meniu, šefas, atsirėmęs į kasos aparatą, šnekučiuojasi su padavėjom. Jo baltą prijuostę, išteptą pomidorų padažu, galima lengvai sumaišyti su mėsininko. Ar labai sumažėjo klientų srautas, klausiu priėjusios padavėjos. Taip, sako ji, lūkuriuodama prie mūsų staliuko kiek per ilgai – jai nėra ką veikti. Ypač pastarąsias porą dienų, priduria. Šiandien antradienis. Dar nežinau, kad tai – paskutinė vakarienė, prie kurios ateinančius kelis mėnesius grįšiu mintimis, kurios ilgėsiuosi ir gailėsiuosi. Kitą kartą restorane valgysiu po gerų penkių mėnesių. Padavėja irgi nežino, kad jau kitą mėnesį darbo čia jai nebebus.

Baimė pamažu pradėjo skverbtis į kasdienybę, pro plyšius ir skyles. Ką tik grįžau iš Vilniaus knygų mugės. Nors visą savaitgalį nardžiau miniose, tą

patį savaitgalį mama paprašė nesusitikti su drauge, trumpam grįžusia iš Kinijos. Nėjau, bet jaučiausi kvailai. Virusas, atrodė, niekada nepasieks Lietuvos ar Londono, kur šiuo metu gyvenu: tai kažkas, kas vyksta Uhane, Italijoj, dar viena gripo atmaina, girdėjau skeptikus kalbant per radiją.

Vyriausybė rekomenduoja neiti į darbą, rekomenduoja neiti ir į restoranus. Bet mes per daug pasitikim savimi. Traukinių stotis buvo tuščia, sako jis, sėsdamasis prie staliuko ir akim skenuodamas itališko restorano meniu. Nusprendėm pasidalinti buratos salotas užkandžiui ir užsisakyti po picą. Norėjau užsisakyti vienintelę su ančiuviais. Aš alergiškas žuviai ir jūros gėrybėms, primena vyras. Tad arba ančiuviai, arba bučiniai. Paprašau, kad ančiuvius pakeistų alyvuogėmis.

Pokalbis buvo kaip sūris, kurį plėšom šakutėmis: riebus, tirštas ir tirpstantis burnoje. Žiūrim vienas į kitą per daug saldžiai, didelėmis veršiukų akimis, negalim jų atitraukti vienas nuo kito. Tos pačios akys žiūri į ateitį ir nemato pasaulio aplink. Šitas restoranas ir pica priešais mus ant stalo yra visatos centras, ir gravitacija traukia mus vienas link kito jėga, proporcinga mūsų kūnų masės sandaugai.

Susipažinom prieš kelis mėnesius, praėjusių metų pabaigoje. Pirmą vakarą praleidom viename iš dekadentiškų Londono Meifero barų, ištapytomis lubomis

ir paauksuotais ornamentais. Net padavėjai, matėsi, serga už mus, turbūt lažinasi, kaip baigsis mūsų vakaras. Kol mes gėrėm svarainių spalvos vyną, pasaulis už baro sienų sustojo šešioms valandoms. Pamiršom valgyt, pamiršom, kada nustoja važiuoti viešasis transportas.

Dienos kovo pradžioj ėjo lengvai, gyvenom godžiai. Pokalbiai atrodė neišsenkantys, kaip ir *super Tuscany* vyno taurės, kurios kaupėsi ant barų ir restoranų stalų. Rytais saulės spinduliai krito pro mano miegamojo langą ant jo veido, kol jis neskubėdamas ruošdavosi į darbą.

Pirmas atvejis Lietuvoje patvirtintas vasario 28-ąją. Kovo 1-ąją Lietuvoje tiriama jau trylika COVID-19 mėginių. Grupės „Roop“ „Eurovizijos“ daina be pertraukos leidžiama iš restoranų ir prekybos centrų garsiakalbių. Pirmadienį naujų koronaviruso atvejų Lietuvoje neužfiksuota. Mirė Nelly Paltinienė. Airijoje ir Liuksemburge patvirtinti pirmieji COVID-19 atvejai. 2020-ųjų žiema buvo šilčiausia per stebėjimų laikotarpį. Antradienį naujų koronaviruso atvejų Lietuvoje neužfiksuota. „LRT per daug apie koronavirusą rašo“, piktinasi komentatoriai. Nėra reikalo panikuoti, sako miestų merai. Ruošiamasi „Kino pavasariui“. Nustojam spausti rankas. Į „Eurovizją“ kandidatus jau išrinko Estija, Rumunija ir Rusija. Dauguma užsikrėtė užsienyje, slidinėdami. Žmonės

dar eina į pasimatymus – paskutinį kartą, – geria vyną, įsimyli, irgi paskutinį kartą. Iš Kauno klinikų pavogtos dėžės kaukių.

Kovo pradžia nužymėta nežinios, baimės ir naivios vilties, kad gal šis virusas mus aplenks. Kol kas bijom pačios baimės – panikos ir chaoso, – o ne mirties. Internete skelbiami užsikrėtusių asmenų vardai ir maršrutai. Šiandien užsikrėtimai dar pavieniai atvejai, konkretūs žmonės su konkrečiais veidais ir likimais, apie kuriuos godžiai skaitom žiniasklaidoje.

* * *

Dienose atsiveria vis didesnės skylės, iš jau pustuščio kalendoriaus toliau byra planai. Iš apmaudo suspaustomis lūpomis atšaukiu mokslinės konferencijos Havajuose kelionės planus, iki paskutinės minutės tikrindama, ar kiti kolegos važiuoja, naršiau tviteryje, ieškodama patvirtinimo, bendražygių, drąsuolių, kurie pasiryžę imtis rizikos. Draugas, gyvenantis Olandijoje, nuvyko mokslinei konferencijai į Naująją Zelandiją. Po keturiasdešimt aštuonių valandų šalyje, dar nespėjus atsigauti po dvidešimt keturias valandas trukusios kelionės, darbdavys paliepė sėsti į artimiausią skrydį ir grįžti namo.

Kalbant telefonu, šeimos balsai neramūs, klausia, ar galiu nupirkti „rimtų“ apsauginių kaukių,

nes Lietuvoje jos išpirktos. Bet šitoj saloj vyriausybė, kaip ir visuomenė, kol kas gyvena neigime, todėl kaukių mes nenešiojam, gyvenam su apgaulingu saugumo jausmu. Artėja kovo vidurys, esu apimta jausmų ekstazės, skaitau naujienas lyg pro filtrą, kuris visa kita aptemdo: žinau, kas vyksta, bet neleidžiu sau iki galo suvokti, ką iš tikrųjų naujienos praneša. Sesuo kartoja, kad kaukės – tai gyvybės ir mirties klausimas. Man sunku ja tikėti, sunku susikaupti ir suvokti riziką, jaučiuosi toli nuo viso šito, manęs tai neliečia.

Žmonės grįžta iš prabangių slidinėjimo kelionių Italijoje tiesiai į ligonines. Kiti numoja ranka: užsimerkia ir neigia realybę, jie dar tik ruošiasi važiuoti į Austriją ir Italiją, nenorėdami atšaukti kelionių, gailėdami išleistų pinigų. Dar neapčiuopiam tos nematomos gijos, siejančios iš pažiūros mažareikšmius veiksmus (nesiplauti rankų, apsikabinti draugą, eiti į parduotuvę) ir riziką, kurią jie kelia kitų žmonių sveikatai ir gyvybei. Darosi sunku grįžti namo, lėktuvai atšaukti. Vilniaus oro uoste pasitinkami iš koronaviruso apimto Milano atskridę keleiviai. Rekomenduojama nesilankyti viešose vietose, bet jie neklauso. Neklausiau ir aš, eidama į paskutinę vakarienę itališkoje tratorijoje.

Pirmoje spaudos konferencijoje sveikatos apsaugos ministro Verygos veidas jau pavargęs, bet jis

puikiai slepia stresą. Vėliau jis vėl taps priešu, bet šiandien jo žodžius visi ryja godžiai, žinios padeda kovoti su nerimu ir neužtikrintumu.

Mirtys vis dar konkrečios, žmonių vardai ir nuotraukos ryškiai matyti naujienų srauto priekyje, nepaskęsta tame sraute. Jų likimai žinomi, jų trajektorijos – nuspėjamos. Mirė mano tėtis, rašo kolegė, ir visi renkam pinigus puokštei, užuojautai išreikšti. Ilgainiui nustosim pirkti puokštes, nebus laidotuvių, mirštančiųjų bus per daug.

Kovo 11-ąją Pasaulio sveikatos organizacija, *PSO, paskelbė COVID-19 pandemiją*. *Kovo 16-ąją Lietuvoje paskelbtas karantinas*[*].

* * *

Balandis turi prastą reputaciją. 1922 metais išleistoje „Bevaisėje žemėje“ T. S. Eliotas sako, kad balandis žiauriausias mėnuo: bergždžioje žemėje jis žada derlių, kasmet ratas vėl pradeda suktis, pavasaris žada atgimimą, ciklišką, pasikartojantį, beprasmį. Atgimimas žada atsinaujinimo viltį, kuri bevaisės žemės gyventojams yra nepasiekiama, nes jų žemėje niekas neauga. Jie geriau liks pasislėpę po žiemos sniego pusnimis, akli gyvenimui ir vilčiai. Poetas kalba apie Pirmojo pasaulinio karo ir ispaniškojo gripo

* Šiame kūrinyje naudojamos LRT antraštės iš atitinkamų metų kovo mėnesio naujienų.

nualintą Europą, apie modernizmo išvargintus žmones, susvetimėjusius, apimtus cinizmo ir nevilties.

Praėjo beveik šimtas metų. Žemė dar labiau bevaisė, dar bergždesnė. Nors viena ranka prikabinom širdies stimuliatorių, tuščiai bandydami palaikyti jos gyvybę, kita ranka ir toliau barstom trąšas, gautas iš naftos šalutinių produktų. Jei atgimimo ciklas prasideda balandį, kovas yra ciklo pabaiga. Tamsus ir šaltas kovas gimdo nerimą ir baimę. Bet būtent šį kovą laikas, atrodo, galutinai sustingo, gyvenimas sustojo. Net jei pavasaris ir ateis, jis jau pašvinkęs kaip stovintis vanduo, nežada nieko gero, jis neatneš pokyčio, laimės ar gerovės.

* * *

Visi turi po istoriją. Kažkas parsivedė merginą į namus ir pora visą laiką sėdi svetainėje. O kiti ištisai vakarėlius rengia. Susirenka vakare ir geria prie stalo – vienas iš jų, ar gali patikėt, policininkas. Dirbam iš namų, bet vyro darbdavys netiki kovidu, tai jiems reikia važinėti po miestą ir pardavinėti žmonėms duris, bendrauti su žmonėm, apsiginklavus kauke. Įtampa grįžus namo, kai paranojiški namiškiai puola su nepasitikėjimu: ar tikrai dėjaisi kaukę, plauk rankas, nieko neliesk tik, valyk paviršius, tuoj, palauk, atidarysiu tualeto duris ir atsuksiu čiaupą, kad galėtum nusiplauti rankas.

Vieni sėdi užsidarę ankštuose nuomojamų butų kambarėliuose, gyvena su žmonėmis, kurių nemyli ir nemėgsta. Kiti, gyvenantys bendrabučiuose, jau po savaitės karantino nežino kur dėtis. Po vieną, lyg atskiruose erdvėlaiviuose, sklendžiančiuose kosmoso šaltyje, jie nepasiekia vienas kito, nepaguodžia, dar nežino kaip, dar tikisi, kad viskas tuoj baigsis, nes *juk negali taip tęstis.* Neįmanoma tampa įmanoma, o tada – kasdienybe. Šie namai, sako draugė, turėjo būti laikinas prieglobstis, kol susirasiu kitus. Šie namai, sako kita, turėjo būti skirti tik nakvynei, nes mano gyvenimas toks pilnas, mažai laiko leidžiu namie. Šie namai, sako šeimos ir senoliai, gyvenantys tarp kiaurų ir pelėsio pagraužtų sienų, turėjo būti namai. Šie namai, sako vaikai ir moterys, gyvenančios su smurtautojais, turėjo būti saugus prieglobstis.

Karantinas uždarė moteris su smurtaujančiais partneriais. Anksčiau jos galėjo nueiti iki parduotuvės ar pas gydytoją ir išnaudoti tą laiką pagalbos paieškai paslapčia nuo vyro, ar tiesiog atsikvėpti, pabūti vienos. Bet karantinas smurtautojams yra Dievo dovana. Dabar jie ir yra Dievai, atėmę telefonus ir kompiuterius iš moterų, nukirtę vienintelį ryšį su išoriniu pasauliu. Jie stebi kiekvieną žingsnį, laiko namų raktus kišenėje.

Bėgu pro žmones, matau, jie šalinasi manęs, raukosi, negaliu ant jų pykti. Maži skysčio lašeliai,

iškvėpti bėgant ar važiuojant dviračiu, nuskrieja toliau nei ramiai einant. Siauruose parkų takeliuose prasilenkiame iš tolo. Giliai įkvepiu prabėgdama pro kitus ir iškvepiu, kai jau esu toliau. Prisilietimas, buvimas taip arti, kad juntamas kito žmogaus kvėpavimas, maži skysčių lašeliai pamažu ima jungti visus mirtinais saitais. Susikuriam rutinas ir metodus, kaip išlikti, kaip apsaugoti kitus.

Tėvai kol kas džiaugiasi galėsiantys praleisti daugiau laiko su vaikais, šunys džiaugiasi, kad šeimininkai namie ir dažniau kaso paausį.

Parduotuvėse nėra miltų, nes vidurinė klasė užsimanė kepti raugo duoną erdviose virtuvėse – o ką daryti su visu tuo laiku, kurį anksčiau leisdavom restoranuose ir jogos studijose? Panika kaitina žmonių priekinę smegenų dalį. Parduotuvėse nebeliko tualetinio popieriaus. Didelė dalis pasaulio nuėję į tualetą nuplauna kūną, bet Vakarų pasaulis nebežino, kaip išgyventi be popieriaus skiautės. Tas kvadratinis popieriaus gabalėlis simbolizuoja viską, kas brangu ir svarbu pasaulinės krizės akivaizdoje. Tikimybė, kad neturėsim kuo nusišluostyti užpakalio, gąsdina. Kai kuriems tai baisiau nei tikimybė, kad virusu mirtinai užkrės kitus, kad kiti žus, jei ne nuo tavo rankos, tai nuo oro tavo plaučiuose.